

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ

ΣΤΕΛΛΑ ΓΚΑΝΕΤΣΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Παναγιώτης Δεμέστιχας
Στέλλα Γκανέτσου

Γκιούρδας
Εκδοτική

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Συγγραφείς: Παναγιώτης Δεμέστιχας, Στέλλα Γκανέτσου

Υπεύθυνη Παραγωγής: Φωτεινή Σασσάλου

Σελιδοποίηση: Χρήστος Σουγιούλ

Σχεδιασμός Εξωφύλλου: Χαρά Αμβράζη

Ευχαριστούμε τον κύριο Κωνσταντίνο Μόραλη για την παραχώρηση του έργου «ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ» του ζωγράφου και πατέρα του, Γιάννη Μόραλη.

© Copyright 2012, Παναγιώτης Δεμέστιχας, Στέλλα Γκανέτσου

Ψηφιακή έκδοση Νοέμβριος 2012

ISBN 13: 978-960-387-975-6

Γκιούρδας Εκδοτική

Κερατσινίου 40 - 104 41 Αθήνα

τηλ.: 210 5158010 | fax: 210 5158051

www.gkiourdas.com | e-mail: info@gkiourdas.com

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο, μέσο και μέθοδο αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, θέση σε κυκλοφορία και η εν γένει πάσης φύσεως χρήση και εκμετάλλευση του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμηματικά σύμφωνα με τις διατάξεις της υπάρχουσας νομοθεσίας περί προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας.

Για την παραγωγή και την εκτύπωση του παρόντος συγγράμματος κατεβλήθη κάθε δυνατή προσπάθεια δημιουργίας ενός άριτου προϊόντος. Ως εκ τούτου, ο εκδότης και ο συγγραφέας ουδεμία ευθύνη φέρουν για τυχόν λάθη ή παραλείψεις του περιεχομένου του.

- Στη μνήμη του πατέρα μου και της μητέρας μου -

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ἄπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ
(= Ἡ ἀλήθεια λέγεται με ἀπλά λόγια)

Εὐριπίδου Φοίνισσαι

Το βιβλίο «**ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**» προκύπτει ως καρπός της πολυετούς σχέσης μας με τους μαθητές, μιας σχέσης που καθημερινά μας φέρνει αντιμέτωπους με τις δυσκολίες τόσο στην εκμάθηση όσο και στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Ξεκινώντας, λοιπόν, με πρώτη ύλη τις απορίες των μαθητών και τους προβληματισμούς των εκπαιδευτικών, θελήσαμε να συγγράψουμε ένα αναλυτικό και εύχρηστο βιβλίο που θα βοηθήσει μικρούς και μεγάλους, να κατανοήσουν και να αφομοιώσουν τους κανόνες που διέπουν τη γραμματική της αρχαίας ελληνικής.

Έχοντας ως βάση τη σχολική γραμματική (Μιχ. Χ. Οικονόμου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, ΟΕΔΒ) που αποτελεί, σύμφωνα με το υπάρχον πρόγραμμα σπουδών, βασικό εγχειρίδιο εκμάθησης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, το βιβλίο «**ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**» προβάλλει την πληροφορία με εύληπτο τρόπο, δίνοντας έμφαση στην κατηγοριοποίησή της, με αναλυτικούς πίνακες, συγκεντρωτικές παρατηρήσεις και ιδιαίτερη μνεία σε κεφάλαια που δυσκολεύουν τους μαθητές. Επιδιώκει, έτσι, τη γνώση της αρχαίας ελληνικής γραμματικής, περιορίζοντας τη στείρα απομνημόνευση και ενθαρρύνοντας μια πιο δημιουργική προσέγγισή της.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ	1
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	1
1. ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	1
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	2
2. ΤΟΝΙΣΜΟΣ.....	2
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η	4
3. ΠΝΕΥΜΑΤΑ.....	4
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ^η	6
4. ΦΘΟΓΓΙΚΑ ΠΑΘΗ.....	6
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ	14
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	14
1. ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ	14
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	16
2. ΑΡΘΡΟ	16
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ	17
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	17
1. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΛΙΣΗ	17
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	17
2. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ	17
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η	23
3. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ Β΄ ΚΛΙΣΗΣ	23
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ^η	29
4. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ.....	29
ΕΝΟΤΗΤΑ 5 ^η	30
5. ΦΩΝΗΤΟΛΗΚΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ	30
ΕΝΟΤΗΤΑ 6 ^η	38
6. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΣΥΜΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ	38
ΕΝΟΤΗΤΑ 7 ^η	39
7. ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΑ	39
ΕΝΟΤΗΤΑ 8 ^η	49
8. ΗΜΙΦΩΝΟΛΗΚΤΑ.....	49
ΕΝΟΤΗΤΑ 9 ^η	65
9. ΑΝΩΜΑΛΑ.....	65
ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΘΕΤΟ	75
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	75
1. ΔΕΥΤΕΡΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ	75
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	85

2. ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	85
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η	86
3. ΦΩΝΗΝΤΟΛΗΚΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ Γ' ΚΛΙΣΗΣ.....	86
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ^η	91
4. ΣΥΜΦΩΝΟΛΗΚΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ Γ' ΚΛΙΣΗΣ	91
ΕΝΟΤΗΤΑ 5 ^η	108
5. ΑΝΩΜΑΛΑ ΕΠΙΘΕΤΑ.....	108
ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ Η ΜΕΤΟΧΗ	111
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	111
1. ΔΕΥΤΕΡΟΚΛΙΤΕΣ ΜΕΤΟΧΕΣ	111
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	112
2. ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΕΣ ΜΕΤΟΧΕΣ	112
ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ	124
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	124
1. ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΩΝ	124
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	133
2. ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ.....	133
ΕΒΔΟΜΟ ΜΕΡΟΣ ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ	136
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	136
1. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ	136
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	138
2. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ.....	138
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η	138
3. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ	138
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ^η	139
4. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ	139
ΟΓΔΩΟ ΜΕΡΟΣ ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ	141
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	141
1. ΕΙΔΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ	141
ΕΝΑΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟ ΡΗΜΑ.....	166
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	166
1. ΤΟ ΡΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ ΤΟΥ	166
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	169
2. ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ	169
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η	177
3. ΤΟ ΡΗΜΑ εἶμι (= εἶμαι, υπάρχω)	177
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ^η	178
4. ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΡΗΜΑΤΩΝ	178
ΕΝΟΤΗΤΑ 5 ^η	179
5. ΒΑΡΥΤΟΝΑ ΦΩΝΗΝΤΟΛΗΚΤΑ.....	179
ΕΝΟΤΗΤΑ 6 ^η	189

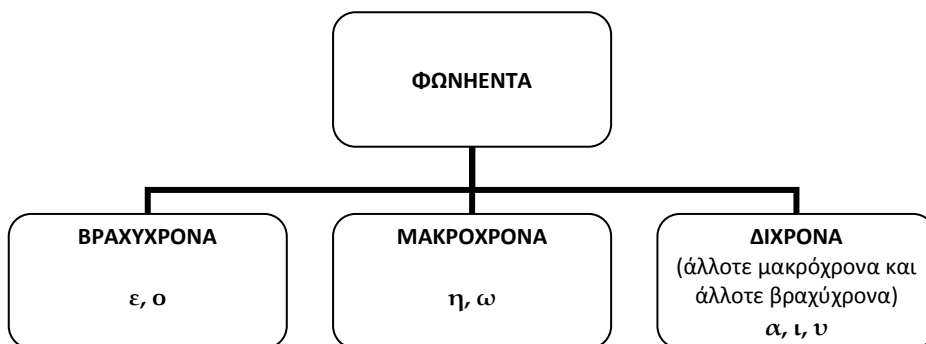
6. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΧΡΟΝΩΝ	189
ΕΝΟΤΗΤΑ 7η.....	198
7. ΣΥΜΦΩΝΟΛΗΚΤΑ ΡΗΜΑΤΑ	198
ΕΝΟΤΗΤΑ 8 ^η	203
ΕΝΟΤΗΤΑ 9 ^η	211
9. ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΑ.....	211
ΕΝΟΤΗΤΑ 10 ^η	227
10. ΡΗΜΑΤΑ Β΄ ΣΥΖΥΓΙΑΣ [-μι]	227
ΕΝΟΤΗΤΑ 11 ^η	227
11. ΣΥΜΦΩΝΟΛΗΚΤΑ [-μι].....	227
ΕΝΟΤΗΤΑ 12 ^η	231
12. ΦΩΝΗΝΤΟΛΗΚΤΑ [-μι]	231
ΕΝΟΤΗΤΑ 13 ^η	245
13. ΑΟΡΙΣΤΟΙ Β΄ ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΦΩΝΗΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΖΟΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΙΣ ΜΙ	245
ΕΝΟΤΗΤΑ 14 ^η	249
14. ΡΗΜΑΤΑ Β΄ ΣΥΖΥΓΙΑΣ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΙΣΗ ΤΟΥΣ	249
ΕΝΟΤΗΤΑ 15η.....	256
15. ΤΥΠΟΙ ΜΕ ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ.....	256
ΕΝΟΤΗΤΑ 16 ^η	258
16. ΡΗΜΑΤΑ ΑΠΡΟΣΩΠΑ Ή ΤΡΙΤΟΠΡΟΣΩΠΑ	258
ΕΝΟΤΗΤΑ 17 ^η	259
17. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕ ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΣΗΜΑΣΙΑ.....	259
ΕΝΟΤΗΤΑ 18 ^η	260
18. ΑΚΛΙΤΑ.....	260
ΔΕΚΑΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΝΙΣΜΟΣ.....	266
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η	266
1. ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ.....	266
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η	267
2. ΤΟΝΙΣΜΟΣ ΡΗΜΑΤΩΝ	267
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^η	268
3. ΤΟΝΙΣΜΟΣ ΡΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ.....	268
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ^η	277
4. ΤΟΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΟΧΗΣ.....	277
ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΜΕΡΟΣ ΑΡΧΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΡΗΜΑΤΩΝ.....	284
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	325

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η

1. ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

1.1. ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

ΦΥΣΕΙ-ΘΕΣΕΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΗ ΣΥΛΛΑΒΗ

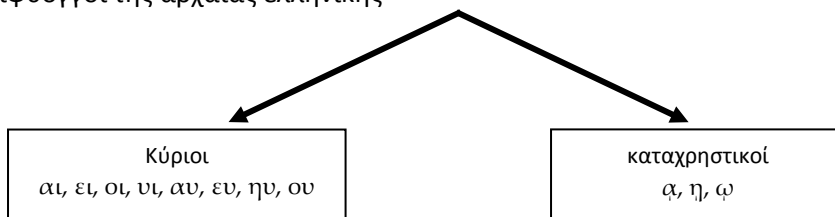
- ⇒ **Φύσει μακρόχρονη** ονομάζεται η συλλαβή που έχει μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο.
- ⇒ **Θέσει μακρόχρονη** ονομάζεται η συλλαβή όταν έχει βραχύχρονο φωνήεν και μετά από αυτό ακολουθούν δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή ένα διπλό (ζ, ξ, ψ) στην ίδια λέξη.

ΠΡΟΣΟΧΗ

*Η θέσει μακρόχρονη συλλαβή ως προς τον τονισμό λογαριάζεται βραχύχρονη.
π.χ κύκλος, πάππος, στάμνος, ύμνος*

1.2. ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ

Οι δίφθογγοι της αρχαίας ελληνικής

Οι δίφθογοι γενικά είναι **μακρόχρονοι**.

Όμως, οι δίφθογοι **οι και αι** θεωρούνται **βραχύχρονοι** όταν βρίσκονται εντελώς στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης.

π.χ. οἱ δῆμοι, ἀλλὰ προσοχή : τοῖς δῆμοις

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ:

Το οι και το αι είναι μακρόχρονα στην κατάληξη της ευκτικής και στο τέλος των επιρρημάτων και επιφωνημάτων.

π.χ. πείθοι, πείσοι, πείσαι

1.3. ΣΥΜΦΩΝΑ

Είδη φθόγγων	Κατά το φωνητικό όργανο			Κατά το είδος της πνοής
	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά	
Άφωνα	κ	π	τ	ψιλόπνοα
	γ	β	δ	μέσα
	χ	φ	θ	δασύπνοα
Ημίφωνα	υγρά: λ, ρ			
	ένρινα: μ, ν (και γ πριν από τα κ, γ, χ, ξ)			
	συριστικό: σ(ς)			
	παλαιότερα ημίφωνα : F, j			
Διπλά	ζ, ξ, ψ			

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η

2. ΤΟΝΙΣΜΟΣ

Το σημάδι του τόνου σημειώνεται στον γραπτό λόγο στο φωνήεν ή στο δίφθογο εκείνης της συλλαβής που θέλουμε να τονίσουμε περισσότερο σε σχέση με τις υπόλοιπες μέσα σε μια πολυσύλλαβη λέξη.

Στην αρχαία ελληνική οι τόνοι που μπορούν να τεθούν πάνω από ένα φωνήεν ή ένα δίφθογο είναι: η οξεΐα (´), η βαρεΐα (˘) και η περισπωμένη (˜)

2.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΛΕΞΕΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΝΟ ΤΟΥΣ

Ανάλογα με τον τόνο – οξεΐα ή περισπωμένη- και τη θέση που αυτός έχει σε μια λέξη, δηλαδή ανάλογα με τη συλλαβή στην οποία βρίσκεται, διακρίνονται οι ακόλουθες κατηγορίες λέξεων:

ΟΞΥΤΟΝΕΣ: Μια λέξη ονομάζεται οξύτονη, όταν έχει οξεΐα στη λήγουσα π.χ. γραφεύς, ποιητής